

The Status of the Ocean in Addressing Climate Change within the Framework of the 1982 Law of the Sea Convention and the 2023 High Seas Treaty

Nastaran Sadeghi
Gandomabad *

LLM, International Law, Faculty of Law,
University of Qom, Qom, Iran

Ali Mashhadi

Faculty Member, Department of Public
International Law, Faculty of Law, University
of Qom, Qom, Iran

1. Introduction

The term *climate* inherently implies an inseparable connection between atmospheric conditions and water. Oceans play a critical role in the climate system by absorbing and redistributing carbon, anthropogenic CO₂, and heat, while also exerting a vital influence on the Earth's water cycle. One of the earliest effects of climate change is atmospheric warming and the rise in average air temperature. The warming triggers a chain of consequences, including increased

* Corresponding Author: nastaran.sadeghi.g.a@gmail.com

How to Cite: Sadeghi Gandomabad, N & Mashhadi, A., "The Status of the Ocean in Addressing Climate Change within the Framework of the 1982 Law of the Sea Convention and the 2023 High Seas Treaty", The Quarterly Journal of Public Law Research, Vol. 28, No. 91, (2026), 1 - 28. Doi: [10.22054/QJPL.2025.82507.3048](https://doi.org/10.22054/QJPL.2025.82507.3048).

precipitation, altered storm patterns and ocean currents, changes in river systems, and ultimately sea-level rise, which may even affect maritime boundaries and baselines.

Given the wide-ranging effects of climate change, the U.N. climate regime interacts with numerous institutions and legal frameworks. However, international rules in this field have largely kept obligations at the level of preferences and aspirations rather than creating enforceable commitments. The present study aimed to examine the current situation through a review of international documents and reports, as well as the views of various scholars. It sought to answer the following questions: What ocean-based legal solutions exist for addressing climate change? And are the existing rules sufficient, or do they need to be revised or supplemented with new solutions?

2. Literature Review

Persian-language scholarship offers numerous studies on climate change, but very few address the intersection of climate change and the law of the sea. For example, in their article titled “Climate Change and Changes in the Baseline of Coastal Countries: Solutions and Challenges,” Habibi and Raei-Dehaghi (2020) discussed only the impact of climate change on maritime boundaries. Given the significant role of the oceans, many international works have dealt with this issue, such as the edited volumes *The Law of the Sea and Climate Change: Solutions and Constraints* (Johansen et al., 2021) and *The Environmental Rule of Law for Oceans: Designing Legal Solutions* (Platjouwa & Pozdnakova, 2023).

3. Materials and Methods

The present study employed a descriptive–analytical approach and a library research method to collect and analyze data drawn from international documents, books, and relevant articles.

4. Results and Discussion

The 1982 United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS), also called *the Law of the Sea Convention*, was negotiated at a time when climate change had not yet emerged as a major issue in international environmental law. Nevertheless, Part XII of the Convention is applicable to greenhouse gas emissions and climate change insofar as they affect the marine environment. Even the United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC) and the broader climate governance framework primarily focus on land-based and atmospheric matters, with only limited application to the oceans.

As a first step, a dynamic interpretation of UNCLOS could expand its scope and help fill this gap. Article 194, in particular, provides significant potential for such an interpretation, allowing climate action to be emphasized as part of the broader objective of protecting rare ecosystems. In the next step, national and international judicial bodies could also play an important role by adopting dynamic interpretive approaches. The diversity of dispute settlement mechanisms under the law of the sea makes this field particularly well suited to such developments.

The 2023 High Seas Treaty has opened a new avenue for marine environmental protection by addressing the impacts of climate change. Relevant frameworks and tools for responding to environmental harm are set out in Part III and Part IV. This agreement is significant because no previous international legal instrument governing the oceans had explicitly and directly addressed marine biodiversity and environmental protection within the framework of ocean governance. However, it should be noted that the treaty's obligations regarding hazardous activities are primarily preventive and participatory and do not provide concrete solutions for addressing such activities.

As of September 29, 2024, only 13 of the 114 signatory states had ratified the agreement, while 60 ratifications are required for it to enter into force. Under Article 25 of the 1969 Vienna Convention on the Law of Treaties, a treaty may be applied provisionally before its formal entry into force if the negotiating states so agree. However, despite the practical need for such a mechanism, the 2023 High Seas Treaty does not include any provision for provisional application. Therefore, under Article 25(1)(b), the signatory states can adopt a protocol or separate instrument providing for provisional application. This could significantly assist the Preparatory Commission in making arrangements for the treaty's implementation and for the first meeting of the Conference of the Parties.

5. Conclusion

The importance and central role of the oceans in mitigating the effects of climate change are well recognized by scholars in this field. In addition to the shortcomings of climate-related conventions, the law of the sea framework has also been limited in addressing the impacts

of climate change on the oceans. This research aimed to evaluate ocean-based legal solutions for combating climate change within the framework of the 1982 UNCLOS and the 2023 High Seas Treaty.

Although the 1982 Convention did not explicitly address climate change, it provides considerable capacity for dynamic interpretation and for the use of international dispute settlement mechanisms. Criticizing the Convention based on the historical context in which it was adopted seems unreasonable. Despite being in force for more than 40 years, the UNCLOS has demonstrated a significant degree of adaptability and responsiveness.

The 2023 High Seas Treaty was developed with the primary objective of preserving the oceans' unique biodiversity. Although it explicitly—yet only briefly—refers to the impacts of climate change on the oceans (e.g., acidification, rising temperatures, and sea-level rise), the treaty adopts a relatively soft approach. While it establishes frameworks for addressing environmental challenges—such as identifying and designating marine protected areas and conducting environmental impact assessments—it does not set out binding commitments specifically aimed at combating climate change. The persistent challenge of financial and technology transfer also remains insufficiently addressed. Moreover, in contrast to the accelerating pace of climate change, the process of ratification and implementation of the treaty has been notably slow.

It seems that relying on the existing capacities of the 1982 Law of the Sea Convention is a sound approach. However, the 2023 High Seas Treaty faces an uncertain future in terms of both its entry into force and its practical effectiveness.

Convening a meeting of the signatory states to adopt an annex or separate instrument providing for the treaty's provisional application before its formal entry into force could represent an important step in responding to the urgency of the situation.

Keywords: Climate Change, Law of the Sea, UNCLOS, High Seas Treaty, Oceans.

جایگاه اقیانوس در مقابله با تغییرات اقلیمی در چارچوب کنوانسیون ۱۹۸۲ حقوق دریا و معاهده ۲۰۲۳ آب‌های آزاد

دانش‌آموخته کارشناسی ارشد حقوق بین‌الملل، دانشکده حقوق،
دانشگاه قم، قم، ایران

نسترن صادقی گندم آباد *

عضو هیئت علمی گروه حقوق عمومی و بین‌الملل، دانشکده
حقوق، دانشگاه قم، قم، ایران

علی مهدی

چکیده

اقیانوس‌ها و تغییرات اقلیمی تأثیرات متقابلی بر یکدیگر داشته و چرخه‌ای عظیم و تأثیرگذار را شکل داده‌اند. با این حال تاکنون نظام حقوقی دریاها و نظام حقوقی تغییرات اقلیمی جداگانه توسعه یافته‌اند. امروزه بررسی و استفاده از ظرفیت‌های موجود با افزایش سرعت تغییرات اقلیمی و آثار آن بر اقیانوس‌ها به‌عنوان کاهش‌دهنده کربن موجود در جو، اقدامی ضروری تلقی می‌شود. این پژوهش به بررسی وضعیت کنوانسیون‌های شاخص حقوق دریا در مواجهه با تغییرات اقلیمی می‌پردازد. پرسش اساسی این است که راه‌حل‌های مبتنی بر اقیانوس در چارچوب کنوانسیون حقوق دریا و معاهده آب‌های آزاد چگونه می‌تواند مسیر مقابله با تغییرات اقلیمی را هموار کند. هرچند یافته‌های پژوهش نشان‌دهنده ناکافی بودن ظرفیت‌های حقوقی نظام حقوقی دریا است اما کنوانسیون ۱۹۸۲ با تفسیر پویا در مقابل تغییرات اقلیمی از خود تاب‌آوری نشان داده و در این میان معاهده آب‌های آزاد با افزودن یک ضمیمه که اجرای پیش از لازم‌الاجرا شدن را تدوین کند، شاید بتواند از شکست بگریزد.

واژگان کلیدی: تغییرات اقلیمی، کنوانسیون حقوق دریا، معاهده آب‌های آزاد، اقیانوس.

مقدمه

واژه آب و هوا خود نشان از پیوند ناگسستنی وضعیت جوی با آب‌ها دارد. اقیانوس‌ها با جذب و توزیع مجدد کربن دی اکسیدهای انسانی، گرما و همچنین تأثیر حیاتی آن‌ها بر چرخه تأمین آب زمین، نقش اساسی در سازوکار اقلیمی دارند.^۱ در حال حاضر تأثیرات افزایش سریع گازهای گلخانه‌ای بر آب و هوای جهان و اقیانوس‌ها آشکار است و انتظار می‌رود در دهه‌های آینده این تغییرات با سرعتی فزاینده ادامه یابد. یکی از اولین آثار تغییرات اقلیمی، گرم شدن هوا و بالارفتن میانگین دمای هوا است. این گرمایش، زنجیره‌ای از اتفاقات را به دنبال دارد که شامل افزایش بارش، تغییر الگوهای طوفان و جریان‌های اقیانوسی، دگرگونی در رودخانه‌ها و در نهایت بالا آمدن سطح دریا و حتی تغییر خطوط مرزی و مبدا دریایی می‌شود.^۲ بالا آمدن سطح دریا ناشی از انبساط طبیعی آب با گرم شدن و همچنین ذوب شدن یخ‌های بزرگ در سراسر زمین است.^۳ طبق پیش‌بینی‌های انجام شده، تغییرات اقلیمی خطر انقراض ۲۰ تا ۳۰ درصد گونه‌های گیاهی و جانوری را در قرن جاری بالا می‌برد.^۴ تاکنون اقیانوس‌ها و تنوع زیستی ساکن در آن، ۹۰ درصد از گرمایش زمین را از ۱۹۵۵ که به دلیل انتشار گازهای گلخانه‌ای بوده است، جذب نموده‌اند.^۵ اما باید خاطر نشان کرد که توان تحمل حرارتی در موجودات دریایی به نسبت موجودات خشکی

1. Elise Johansen, "The Role of the Oceans in Regulating the Earth's Climate Legal Perspectives", In Elise Johansen, et al., (Eds.), *The Law of the Sea and Climate Change Solutions and Constraints* (London: Cambridge University Press, 2021) at 1.
۲. همایون حبیبی و هاجر راعی دهقی، «تغییرات اقلیمی و تغییرات خطوط مبدا کشورهای ساحلی؛ راهکارها و چالش‌ها»،

فصلنامه علوم محیطی، دوره ۱۸، شماره ۳، (۱۳۹۹)، ص ۳۲.

3. Shelby D Green, "Adaption to Climate Change at the Subnational Level", In Karl S. Coplan et al., (Eds.), *Climate Change Law an Introduction* (Northampton: Edward Elgar Publishing, 2021) at 72.

۴. محمدباقر محمودی و عادل محمدی، جایگاه اصول حقوق بین‌الملل در برابر تغییرات اقلیمی در جامعه جهانی، چاپ

۱ (تهران: انتشارات خرسندی، ۱۳۹۶) ص ۲۶.

5. Mitchell Lennan et al., "Ocean-based Climate Action and Human Rights Implications under the International Climate Change Regime", *The International Journal of Marine and Coastal Law*, Vol. 38, Issue 3, (2023), at 3.

کمتر است و همین موضوع موجب شده تا تغییرات اقلیمی در اقیانوس‌ها بیشتر از خشکی تأثیرگذار باشد.^۱

اثرات ناشی از تغییرات اقلیمی بر سایر فشارهای انسانی بر زیست‌بوم (اکوسیستم) آب‌ها می‌افزاید. عواقب ویرانگر این فشارها بر تمامی جنبه‌های توسعه پایدار جوامع مختلف به‌ویژه جوامع کمتر توسعه‌یافته که اقتصاد وابسته به اقیانوس دارند، تأثیر قابل توجهی می‌گذارد.^۲ مجمع عمومی سازمان ملل در قطعنامه شماره ۴۳/۵۳ سال ۱۹۸۸^۳ و قطعنامه شماره ۴۴/۲۰۷ در سال ۱۹۸۹^۴ به این مسئله اذعان داشته است که «تغییرات آب و هوایی «نگرانی مشترک نوع بشر»^۵ است.»^۶ به دلیل طیف گسترده اثرات تغییرات اقلیمی، نظام اقلیمی سازمان ملل متحد با تعداد زیادی از نهادها و نظام‌های حقوقی در تعامل است.^۷ اما قواعد بین‌المللی در این حوزه، تعهدات بین‌المللی را در سطح تمایلات و ترجیحات نگه داشته و تعهدات قابل انتظاری را ایجاد نکرده است. این پژوهش به دنبال یافتن پاسخی برای این پرسش است که راه‌حل‌های حقوقی مبتنی بر اقیانوس برای مقابله با تغییرات اقلیمی چیست؟ آیا قواعد موجود، راه‌گشاست یا نیاز به بازنگری یا خلق راه‌حل‌های جدید است؟

1. Davor Vidas et al., "Climate Change and the Anthropocene Implications for the Development of the Law of the Sea", In Elise Johansen, et al., (Eds.), *The Law of the Sea and Climate Change Solutions and Constraints* (London: Cambridge University Press, 2021) at 29.

2. Md Saiful Karim & William W. L. Cheung, "The New UN High Seas Marine Biodiversity Agreement May also Facilitate Climate Action: A Cautiously Optimistic View", *npjClim, Action* Vol. 3, No. 8, (2024), at 1.

3. The General Assembly Resolution No. 43/53, Protection of Global Climate for Present and Future Generations of Mankind: Resolution/Adopted at the 70th Plenary Meeting, 6 Dec. 1980. A/RES/43/53, Last Visited: 04/05/2024. [https:// docs.un.org/en/A/res/43/53](https://docs.un.org/en/A/res/43/53) L.

4. The General Assembly Resolution No. 44/207, Protection of global climate for present and future generations of mankind : resolution/ Adopted at the 85th plenary meeting, 22 Dec. 1989. A/RES/44/207, Last Visited: 04/05/2024. [https:// digitallibrary.un.org/record/82494?ln=en&v=pdf](https://digitallibrary.un.org/record/82494?ln=en&v=pdf).

5. Common Concern of Mankind.

۶. ملکم شاو، حقوق بین‌الملل محیط زیست، ترجمه علی مشهدی و حسن خسروشاهی، چاپ ۲ (تهران: انتشارات خرسندی، ۱۳۹۳) صص ۶۴ و ۶۸.

7. Elise Johansen, op.cit., at 3.

در این پژوهش با مطالعه اسناد بین‌المللی، گزارش‌ها و گردآوری نظرات نویسندگان مختلف، وضعیت موجود بررسی می‌شود. نویسندگان در برآورد ابتدایی خود به این نتیجه رسیده‌اند که اسناد و رویه‌های موجود در دو حوزه تغییرات اقلیمی و حقوق دریا، عملاً مسیری جداگانه و موازی را طی می‌کنند؛ زیرا این دو دسته اسناد به ندرت به یکدیگر اشاره دارند و هرگونه تلاقی میان آنها بسیار محدود و سطحی است. در واقع آمیختگی علم حقوق با علوم زیست‌محیطی و علوم دریایی، موضوع را برای اندیشمندان این حوزه اندکی تار نموده و تصمیم‌گیری برای نگارش و ایجاد تعهد را به عقب رانده است.

در بخش اول این پژوهش ابتدا به دو خط موازی حقوق تغییرات اقلیمی و حقوق دریا پرداخته و سپس علت این موضوع بررسی می‌شود. در گام دوم با علم به اینکه تکیه این پژوهش بر اسناد حقوق دریا است، ابتدا اسناد سرآمد در حوزه تغییرات اقلیمی و در ادامه، اسناد حقوق دریا نیز مورد موشکافی قرار می‌گیرد.

۱. خطوط موازی: حقوق تغییرات اقلیمی - حقوق دریا

هدف از تشابه این دو عرصه به خطوط موازی، اشاره به این موضوع است که با وجود تأثیر متقابل اقیانوس‌ها و تغییرات اقلیمی بر یکدیگر اما همچنان سند مشترک یا حداقل سندی که سخن از این اهمیت بگوید وجود ندارد.^۱ در واقع تاکنون حقوق بین‌الملل تغییرات اقلیمی و حقوق بین‌الملل دریا به عنوان دو نظام حقوقی متفاوت و مجزا توسعه یافته‌اند^۲ و فقدان تعامل این دو نظام باعث ایجاد معضلاتی در این عرصه می‌شود. نویسندگان مشهور حقوق بین‌الملل محیط زیست نظیر *الن بویل*^۳ و *جاکوبسن*^۴ نیز چنین دغدغه‌ای را داشته‌اند.^۵ از نظر این اندیشمندان، کنوانسیون حقوق دریاها در زمانی مورد مذاکره قرار گرفت که

1. Hayley Roberts, "Climate Change and the Law of the Sea Convention", In Trevor M. Letcher. (Ed.), *Living with Climate Change* (Netherlands: Elsevier, 2023) at 345.

2. Elise Johansen, op.cit., at 1.

3. Alan Boyle, University of Edinburgh.

4. Ingvild Ulrikke Jakobsen, KG Jebsen Center for the Law of the Sea, Faculty of Law, University of Tromsø the Arctic University, Norway.

5. Alan Boyle, "Law of the Sea Perspectives on Climate Change", *The International Journal of Marine and Coastal Law*, Vol. 27, No. 4, (2012), at 831.

تغییرات اقلیمی هنوز بخشی از مسائل جدی حقوق بین الملل محیط زیست نبود. با وجود این از نظر آن‌ها بخش دوازدهم این سند، برای انتشار گازهای گلخانه‌ای و تغییرات اقلیمی تا آنجا که بر محیط زیست دریایی تأثیر می‌گذارد، قابل اعمال است.^۱ اما در اسناد حوزه تغییرات اقلیم مانند کنوانسیون تغییرات اقلیمی و همچنین نظام حاکم بر تغییرات اقلیمی سازمان ملل نیز دامنه‌ای زمینی و جوی دارد و کاربرد آن برای اقیانوس‌ها محدود است. در بخش‌های آتی این مقاله به نقاط تلاقی هرچند کمرنگ به تفصیل اشاره می‌شود.

۲. اسناد بین‌المللی مادر در زمینه حقوق بین‌الملل تغییرات اقلیمی

معاهدات شاخص در زمینه تغییرات اقلیمی شامل کنوانسیون چارچوب سازمان ملل متحد در مورد تغییرات آب و هوا^۲ ۱۹۹۲، پروتکل کیوتو^۳ ۱۹۹۷ و توافقنامه پاریس^۴ ۲۰۱۵ می‌باشد.^۵ کنوانسیون ۱۹۹۲ تغییرات اقلیمی هیچ اشاره‌ای به کنوانسیون حقوق دریا^۶ ۱۹۸۲ ندارد و این موضوع عدم توجه نظام تغییرات اقلیمی به اقیانوس‌ها را نشان می‌دهد.^۷ تنها پروتکل کیوتو که الحاقی به کنوانسیون چارچوب است، نقشی حیاتی در واگذاری بخشی از مسئولیت کنترل انتشار گازهای گلخانه‌ای به نظام حقوق دریا ایفا می‌کند. این پروتکل،

1. Ingvild Ulrikke Jakobsen et al., "The Law of the Sea as Part of the Climate-Change Regime Complex", In Elise Johansen, et al., (Eds.), *The Law of the Sea and Climate Change Solutions and Constraints* (London: Cambridge University Press, 2021) at 374.

2. United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC).

3. Kyoto Protocol on the United Nations Framework Convention on Climate Change 1997.

4. Paris Agreement 2015.

۵. محمدباقر محمودی و عادل محمدی، همان، ص ۲۷.

6. United Nation Convention on the Law of the Sea 1982.

7. Guilloux Bleuenn & Schumm Romain, "Which International Law for Ocean and Climate?", *Ocean & Climate Platform Scientific Notes*, No. 2, (2016), at 84, Available at: https://www.ocean-climate.org/wp-content/uploads/2016/10/internet-161024_ScientificNotes_Oct2016_BD_ppp.pdf, Last Visited: 06/05/2024.

سازمان بین‌المللی دریانوردی^۱ را به‌عنوان آژانس تخصصی سازمان ملل برای رسیدگی به انتشار گازهای گلخانه‌ای ناشی از حمل و نقل دریایی تعیین می‌کند.^۲

مسئولیت‌های سازمان بین‌المللی دریانوردی در این زمینه شامل موارد زیر است:

الف- توسعه و اجرای مقررات مربوط به کارایی انرژی برای کشتی‌ها: این مقررات شامل الزامات مربوط به طراحی، ساخت و بهره‌برداری از کشتی‌ها برای بهینه‌سازی مصرف سوخت و کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای می‌شود.

ب- ترویج استفاده از سوخت‌های جایگزین کم‌کربن: سازمان بین‌المللی دریانوردی در حال بررسی و توسعه استانداردهایی برای استفاده از سوخت‌های جایگزین مانند گاز طبیعی مایع^۳ و هیدروژن در صنعت حمل و نقل دریایی است.

پ- کنترل انتشار گازهای گلخانه‌ای از طریق اقدامات مبتنی بر بازار: سازمان بین‌المللی دریانوردی در حال بررسی طرح‌هایی برای ایجاد یک سیستم قیمت‌گذاری کربن برای انتشار گازهای گلخانه‌ای از کشتی‌ها است.

هرچند این پروتکل برای کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای ضمانت اجرایی پیش‌بینی کرده اما به جبران خسارت ناشی از آثار تغییرات اقلیمی نپرداخته است.^۴

در توافقنامه پاریس نیز اشاره به آب‌ها به مقدمه آن محدود می‌شود. مقدمه ارزش قانونی کمتری نسبت به معاهده دارد و شامل مقرراتی عمومی بوده و هیچ التزام یا تعهدی را دارا نیست. یکی دیگر از راهکارهای توجه به اقیانوس‌ها ذیل این کنوانسیون، بررسی وضعیت و ارزیابی اثرات زیست‌محیطی^۵ تحت گزارش سهم تعیین شده ملی^۶ کشورهای عضو است. با اینکه علم تاکنون ثابت کرده است که اقیانوس‌ها نقش اساسی در تنظیم آب و هوا ایفا می‌کنند، اما با این حال، این نقش حیاتی در چارچوب‌های بین‌المللی حاکم بر

1. International Maritime Organization (IMO).

2. Elise Johansen, op.cit., at 3.

3. Liquefied Natural Gas (LNG).

۴. حجت سلیمی ترکمانی، «از مسئولیت حقوقی دولت‌ها تا مسئولیت اخلاقی آنها در زمینه مقابله با تغییرات آب و هوایی»، مجله مطالعات حقوقی دانشگاه شیراز، دوره ۱۰، شماره ۲، (۱۳۹۷)، ص ۱۰۸.

5. Environmental impact assessment (EIA).

6. National Determined Contribution (NDC).

تغییرات آب و هوا به درستی منعکس نشده است. این عدم تطابق بین یافته‌های علمی و واقعیت‌های جهانی از یک سو و نظام‌های حقوقی موجود از سوی دیگر، شکاف عمیقی را ایجاد کرده است.^۱

۳. در جستجوی تغییرات اقلیمی در حقوق دریا

اقیانوس یک زیست‌بوم پویا و واحد است که بر همین اساس، نیازمند مدیریتی است که هر دو وجه را پوشش دهد. اما این در حالی است که نظام منطقه‌ای، یک رویکرد مدیریتی مبتنی بر حدود مناطق دریایی در حوزه حقوق و تعهدات است و یکپارچگی آبی را نادیده می‌گیرد.^۲ تغییرات اقلیمی، وابسته به مرزبندی‌های انسانی نیستند؛ از این رو این نگرانی‌ها ماهیت جهانی و فرامرزی داشته و چالشی جدی برای ساختارهای کنونی از جمله حقوق دریا ایجاد می‌کنند.^۳ در این خصوص می‌توان به زیرسؤال رفتن ساختار مناطق دریایی اشاره کرد که با تغییرات اقلیمی و در ادامه آن، بالا آمدن سطح آب‌ها، ثبات قانونی که نظام حقوقی دریا در دل خود دارد متزلزل می‌شود. از سوی دیگر اسیدی شدن آب‌ها نیز بحران دیگری است که همانند گرمایش، در نتیجه افزایش کربن رخ می‌دهد. عمده فعالیت و تمرکز رژیم حقوقی دریاها در حفظ محیط زیست دریایی در پی راهکارهایی برای کاهش میزان کربن در آب‌ها است.^۴ در این راستا توسعه مقاوم در برابر تغییرات اقلیمی بزرگ‌ترین نیاز اقیانوس‌هاست و تغییرات اقتصادی و نهادی می‌توانند مسیرهای توسعه را هموار کنند. هیئت بین‌دولتی تغییر اقلیم^۵ معتقد است تشدید همکاری و هماهنگی بین مقامات حاکم می‌تواند پاسخ مؤثری به تغییرات در اقیانوس‌ها باشد.^۶

1. Bleuenn Guilloux, op.cit., at 84-85.

2. Elise Johansen, op.cit., at 12.

3. Davor Vidas, op.cit., at 41.

۴. سیدعلی حسینی آزاد، حقوق بین‌الملل محیط زیست دریایی، چاپ ۱ (تهران: انتشارات گنج دانش، ۱۴۰۲) ص ۳۲۴.

5. Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC).

6. Christina Voigt, "Oceans and Climate Change Implications for UNCLOS and the UN Climate Regime", In Froukje Maria Platjouw & Alla Pozdnakova (Eds.), *The Environmental Rule of Law for Oceans Designing Legal Solutions* (London: Cambridge University Press, 2023) at 20-21.

همان گونه که پیش تر اشاره شد در کنوانسیون حقوق دریا به هیچ نحوی به تغییرات اقلیمی به مقتضای زمان اشاره نشده و هرچند در معاهده آب های آزاد به تغییرات اقلیمی و اسیدی شدن اقیانوس ها اشاره شده است، اما هیچ نظام و راهبرد کارآمدی برای مواجهه با تغییرات اقلیمی وجود ندارد.^۱ با وجود این، در ادامه این بخش ظرفیت های هر دو کنوانسیون به تفصیل بررسی می شوند.

۱-۳. کنوانسیون حقوق دریا ۱۹۸۲

کنوانسیون حقوق دریا بخش های متنوعی را شامل می شود که از مهم ترین آن می توان به تعیین حدود دریایی اشاره کرد. هرچند به طور کلی دریاها و اقیانوس ها در حقوق تغییرات اقلیمی از یکدیگر گسستگی نیستند، همین مرزبندی و تعیین حدود، حدود تعهدات کشورها را در بسیاری از دریاها و اقیانوس ها مشخص نموده است. اما آنچه حائز اهمیت است حدود تعهدات دولت ها در مناطق خارج از صلاحیت ملی^۲ و آب های آزاد^۳ است. اکثر این مناطق بر اساس اصل آزادی دریاها اداره می شوند و فعالیت هایی مانند تحقیقات دریایی، دریانوردی و ماهیگیری در آن آزاد است.

توجه به محیط زیست و منابع زنده دریایی در این کنوانسیون در دو بخش مجزا مطرح شده است. در بخش دوم از فصل هفتم، مواد ۱۱۷ تا ۱۲۰ به تعهد عمومی کشورها در زمینه همکاری با یکدیگر در راستای حفاظت و مدیریت منابع دریایی پرداخته شده است. در بخش دوازدهم نیز بر اساس ماده ۱۹۲، کشورها موظف به حفاظت از محیط زیست دریایی هستند. این امر در مورد تمام مناطق دریایی تا آنجا که آثار مخرب بر محیط زیست داشته باشند، اعمال می شود.^۴ اما باید به این نکته اشاره کرد که رعایت مواد ۱۱۷ تا ۱۲۰ در

1. Karen N. Scott, "The BBNJ Agreement: Strengthening the Oceans- Climate Nexus", In James Kraska et.al., *Peaceful Maritime Engagement in East Asia and the Pacific Region* (Leiden: Koninklijke Brill NV, 2022) at 405.

2. Areas Beyond National Jurisdiction (ABNJ).

3. High Seas.

4. Christian Prip, "Integrating Climate Change in the Governance of Areas beyond National Jurisdiction", In Elise Johansen, et al., (Eds.), *The Law of the Sea and Climate Change Solutions and Constraints* (London: Cambridge University Press, 2021) at 337.

آب‌های آزاد به دلیل نبود نیروی برتر و حاکم عملاً بسیار مشکل است.^۱ مواد ۲۰۷، ۲۱۰، ۲۱۱ و ۲۱۲ نیز از جمله آلودگی‌هایی هستند که می‌توانند نقش کلیدی در افزایش تأثیر تغییرات اقلیمی در آب‌ها مانند کربن داشته باشند.^۲ بطور مثال انتشار گازهای گلخانه‌ای ناشی از اکتشاف نفت در دریا از جمله مهم‌ترین اقدامات مخربی است که می‌توان به آن اشاره نمود.^۳ در واقع در هر دو بخش، اهم عملکرد و تعهدات دولت‌ها به همکاری و مشارکت محدود شده است و این کنوانسیون بیشتر اهداف پیشگیرانه‌ای را در زمینه حفاظت از محیط زیست دریایی دنبال می‌کند.

با توجه به تهدید عظیمی که تغییرات اقلیمی برای اقیانوس‌ها ایجاد می‌کند، بدیهی است که برای کاهش این اثرات نامطلوب، به واکنش‌های نظارتی مؤثری نیاز است؛ لذا برخی از پژوهشگران ضمن اشاره به این کاستی‌ها تلاش نموده‌اند تا مناسباتی میان توافقنامه پاریس و نظام حقوق دریاها برقرار نمایند.^۴ تعهدات بخش دوازدهم کنوانسیون حقوق دریا ۱۹۸۲ مستلزم رعایت کامل و حتی فراتر از موافقت‌نامه پاریس است. این بدین معناست که کشورهایی که در گزارش سهم تعیین شده ملی خود به اندازه کافی به اثرات تغییرات اقلیمی بر اقیانوس‌ها توجه نمی‌کنند، ضروری است تا با اتخاذ تدابیر بیشتر برای حفاظت از محیط زیست دریایی در برابر اثرات نامطلوب تغییرات اقلیمی و آلودگی از توافقنامه پاریس فراتر بروند.^۵

از دیگر مواد حائز اهمیت این کنوانسیون باید به بخش چهارم از فصل دوازدهم اشاره نمود. در این فصل به «ارزیابی اثرات زیست محیطی» هرچند داوطلبانه پرداخته شده است. این مهم در معاهده آب‌های آزاد نیز مورد توجه قرار گرفته و تکامل یافته است. از این رو

1. Karim, M.S., Cheung, W.W.L., Ibid. at 2

2. Bleuenn & Guilloux, op.cit., at 81.

3. Sarah M. Watson, "Greenhouse Gas Emissions from Offshore Oil and Gas Activities — Relevance of the Paris Agreement, Law of the Sea, and Regional Seas Programmes", *Ocean & Coastal Management*, Elsevier, No. 185, (2020), at 104942, <https://www.sciencedirect.com/journal/ocean-and-coastal-management/vol/185/suppl/C>.

4. Bastiaan Klerk, *Climate Change Obligations under the Law of the Sea: Interpreting UNCLOS in Light of the Paris Agreement*, Master's Thesis, (2021), at 1.

5. Natalya D. Gallo et al., "Ocean Commitments under the Paris Agreement", *Nature Climate Change*, Vol. 7, No. 11, (2017), at 833.

می‌توان از ظرفیت‌های آن بیش از پیش استفاده کرد. البته این نکته قابل چشم‌پوشی نیست که هر کشور با توجه به حدود اختیاراتی که در مناطق مختلف دریایی به آن اعطا شده است در قانونگذاری برای مقابله با تغییرات اقلیمی و آثار آن دارای اختیار است و این آزادی عمل می‌تواند در راستای ایجاد تغییر در این زمینه، بسیار تأثیرگذار باشد.

عرصه حقوق بین‌الملل تنها متکی به اسناد مدون نیست. غرض از بیان چنین جمله‌ای این است که هرچند در کنوانسیون حقوق دریا به تغییرات اقلیمی اشاره‌ای نشده است، اما در گام نخست با تفسیر پویا می‌توان گستره آن را افزایش داد و این خلأ را جبران نمود. در این کنوانسیون، ماده ۱۹۴ ظرفیت مناسبی برای تفسیر پویا دارد؛ بدین معنا که با هدف محافظت از زیست‌بوم‌های کمیاب می‌توان بر مبارزه با تغییرات اقلیمی اصرار ورزید.

در گام بعدی نیز دادرسی‌های ملی و بین‌المللی می‌توانند با بهره‌گیری از تفسیر پویا، تأثیرگذاری بسزایی در این امر داشته باشند. کنوانسیون حقوق دریا به جهت تنوع در رسیدگی به اختلافات بسیار کارآمد است. در همین خصوص، فعالان حوزه محیط زیست و تغییرات اقلیمی نیز تاکنون به روش‌های مختلف در دادرسی‌های مبتنی بر این کنوانسیون حضور داشته‌اند.^۱ به‌طور مثال هیأت داوری دریای چین جنوبی در رای داوری خود تصریح کرد که تعهد به «حفاظت»^۲ از محیط زیست دریایی تحت کنوانسیون حقوق دریا ۱۹۸۲ شامل حفاظت از هرگونه آسیب در آینده است، در حالی که «حفظ»^۳ به معنای حفظ یا بهبود وضعیت موجود محیط زیست دریایی است. دادگاه اظهار داشت که این دو عنصر شامل تعهد به انجام اقدامات فعال و جلوگیری از تخریب محیط زیست دریایی موجود است.^۴ این رای نشان از نقش و اهمیت حفظ محیط زیست دریایی و اتکای آن به دادرسی تخصصی حقوق دریاست. در سال ۲۰۲۳ نیز کمیسیون دولت‌های جزیره‌ای کوچک از دیوان بین‌المللی حقوق دریا در طی صدور یک نظریه مشورتی، خواست تا تعهدات

1. Meinhard Doelle, "Climate Change and the Use of the Dispute Settlement Regime of the Law of the Sea Convention", *Ocean Development & International Law*, Vol. 37, No. 3-4, (2006), at 319.

2. Protect.

3. Preserve.

4. Christina Voigt, *op.cit.*, p. 21.

دولت‌ها را در خصوص مواجهه با تغییرات اقلیمی معین نماید. این کمیسیون سوالاتی به شرح ذیل برای کسب نظر از دادگاه مطرح نمود:

تعهدات خاص دولت‌های عضو کنوانسیون ملل متحد در حقوق دریا، از جمله ذیل بخش ۱۲، چه جایگاهی دارد و چگونه تبیین می‌شود:

الف- پیشگیری، کاهش و کنترل آلودگی محیط زیست دریایی در رابطه با آثار زیان‌بار احتمالا ناشی از تغییرات اقلیمی بواسطه انتشار گازهای گلخانه‌ای انسانی به جو از جمله از طریق گرمایش جهانی و بالا آمدن آب دریاها و اسیدی شدن اقیانوس چگونه است؟

ب- نسبت میان حمایت و حفاظت از محیط زیست دریایی در رابطه با آثار تغییرات اقلیمی از جمله گرمایش جهانی و بالا آمدن آب دریا و اسیدی شدن اقیانوس چیست؟^۱

دادگاه در پاسخ به پرسش نخست، بدین نتیجه دست یافت که انتشار گازهای گلخانه‌ای انسانی در ذیل «تعریف آلودگی محیط زیست دریایی» شق ۴ بند ۱ ماده ۱ کنوانسیون ۱۹۸۲ قرار می‌گیرد.^۲ دادگاه در همین راستا در بند ۶۱ نظر مشورتی سه معیار برای ایجاد آلودگی دریایی در نظر گرفته است: ۱- باید ماده یا انرژی وجود داشته باشد؛ ۲- این ماده یا انرژی باید توسط انسان‌ها به طور مستقیم یا غیرمستقیم به محیط زیست دریایی وارد شود و ۳- چنین ورودی باید منجر یا احتمالا منجر به آثار زیان‌بار گردد. این معیارها تجمیعی است و همه آنها باید برآورده شوند تا آلودگی محیط زیست دریایی تحقق یابد. همچنین دادگاه در بند ۱۸۹ رای خود ماده ۱۹۴ کنوانسیون حقوق دریا را مقررهای بنیادین برشمرده و در بند ۱۹۵ سه تعهد مشترک را برای دولت‌ها مطرح می‌نماید: اول تعهد به اتخاذ اقدامات ضروری به پیشگیری، کاهش و کنترل آلودگی دریایی؛ دوم، تعهد به اتخاذ اقدامات

1. Request for an Advisory Opinion Submitted by the Commission of Small Island States on Climate Change and International Law, International Tribunal for the Law of the Sea, 2022, [https:// www. itlos. org/ fileadmin/ itlos/ documents/ cases/31/ Request_for_Advisory_Opinion_COSIS_12.12.22.pdf](https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/31/Request_for_Advisory_Opinion_COSIS_12.12.22.pdf) . Last Visited: 09/07/2024.

2. Request for an Advisory Opinion Submitted by the Commission of Small Island States on Climate Change and International Law, International Tribunal for the Law of the Sea, 2024, <https://www.itlos.org/en/main/cases/list-of-cases/request-for-an-advisory-opinion-submitted-by-the-commission-of-small-island-states-on-climate-change-and-international-law-request-for-advisory-opinion-submitted-to-the-tribunal/>, Last Visited: 09/07/2024.

ضروری برای تضمین اینکه وضعیت‌های معین مربوط به آلودگی اتفاق نیفتد و سوم، تعهد به اتخاذ اقدامات ضروری برای حمایت و حفاظت از اکوسیستم‌های نادر و شکننده و نیز زیستگاه‌های فرسوده، گونه‌های در معرض تهدید یا در خطر انقراض و سایر اشکال حیات دریایی.

در پاسخ به پرسش دوم نیز دادگاه به ماده ۱۹۲ کنواسیون اشاره نموده و آن را تعهدی کلی بر دولت‌های متعاقد بر شمرده است. در واقع این تعهد «تعهد به مراقبت مقتضی، با صلاحدید دولت بر مبنای معیارهای عینی و سختگیرانه است».^۱ در نهایت باید گفت که شاید نظام حقوقی کنوانسیون حقوق دریا کافی به نظر نرسد اما ظرفیت‌های تفسیر پویا در این کنوانسیون وجود دارد.

۲-۳. معاهده آب‌های آزاد ۲۰۲۳

موافقت‌نامه تنوع زیستی دریایی مناطق فراتر از صلاحیت ملی (BBNJ)^۲ یا همان معاهده آب‌های آزاد ۲۰۲۳ راه‌گشای مسیر جدیدی در حفاظت از محیط زیست دریایی بوده و همچنین به آثار تغییرات اقلیمی پرداخته است. مناطق دریایی فراتر از صلاحیت ملی که شامل آب‌های آزاد می‌شود، گنجینه‌ای بی‌نظیر از تنوع زیستی و پویایی است. این مناطق طیف گسترده‌ای از فرایندهای زیست‌محیطی را نیز در بر می‌گیرد؛ از مهاجرت صدها گونه آبی در مقیاس بزرگ گرفته تا زیست‌بوم‌های دریایی واقع در عمق آب‌ها که با وجود بهره‌وری کم، پایداری فوق‌العاده‌ای در مقایسه با محیط‌های کم‌عمق آب دارند.^۳ تغییرات اقلیمی و سایر چالش‌های محیطی ایجاب می‌کند که طرح‌های اجراشده در مناطق فراتر از

۱. مهشید آجلی لاهیجی و مهناز رشیدی، «رویکرد ایتلوس نسبت به حفاظت از محیط زیست دریایی در اقلیم در حال تغییر»، (۱۴۰۳)، انجمن ایرانی مطالعات سازمان ملل متحد، تالار گفتگوی تخصصی حقوقی و سیاسی بین‌المللی، قابل دسترسی در: آخرین بازدید ۱۴۰۳/۱۱/۱۳، <https://unstudied.ir/iauns-forum>.

2. Intergovernmental Conference on Marine Biodiversity of Areas Beyond National Jurisdiction /or High Seas Treaty 2023. See also: <https://www.un.org/bbnj/> & <https://www.un.org/Depts/los/bbnj.htm>, Last visited: 06/05/2024.

3. Kirsty McQuaid, op.cit., at 451.

صلاحیت ملی از انعطاف‌پذیری کافی برخوردار باشند. این انعطاف‌پذیری به معنای امکان تغییر ساختار و عملیات طرح‌ها در صورت تغییر شرایط محیطی است.^۱

موافقت‌نامه آب‌های آزاد، بستر مناسب برای برابری بین کشورها و حفاظت از حقوق بشر را نیز ایجاد کرده است.^۲ این توافقنامه شامل ۷۵ ماده است که هدف آن حفاظت، مراقبت و اطمینان از استفاده مسئولانه از محیط زیست دریایی، حفظ یکپارچگی زیست‌بوم‌های اقیانوسی و حفظ ارزش ذاتی تنوع زیستی دریایی است.^۳ در مقدمه این کنوانسیون نیاز به روشی منسجم و مشارکتی برای حفاظت از محیط زیست و جلوگیری از افزایش سرعت تغییرات اقلیمی و آثار آن اشاره شده است.

در بخش‌های سوم «اقداماتی مانند ابزارهای مدیریت منطقه‌محور از جمله مناطق حفاظت‌شده دریایی» و بخش چهارم «ارزیابی تأثیرات زیست‌محیطی»، چارچوب‌ها و ابزارهای مناسب برای مقابله با آسیب‌های زیست‌محیطی در نظر گرفته شده است.

مناطق حفاظت‌شده دریایی،^۴ نقشی حیاتی در مقابله با تغییرات اقلیمی ایفا می‌کنند. این مناطق نه تنها مزایای متعددی برای کاهش و سازگاری با این پدیده دارند، بلکه خود نیز تحت تأثیر آثار مخرب آن هستند. توافقنامه جدیدی که به امضای کشورهای مختلف رسیده است، چارچوب قانونی لازم برای ایجاد مناطق حفاظت‌شده دریایی در آب‌های آزاد اقیانوس‌ها را فراهم می‌کند. این توافقنامه با مرتبط کردن مناطق حفاظت‌شده دریایی در آب‌های آزاد با حوزه‌های قضایی ملی، گامی مهم در جهت ایجاد شبکه‌های حفاظتی در مقیاس وسیع در سراسر جهان به شمار می‌رود. این شبکه‌ها می‌توانند نقشی اساسی در

1. Christian Prip, op.cit., at 350.

2. Kirsty McQuaid et al., "Addressing the Ocean-Climate Nexus in the BBNJ Agreement: Strategic Environmental Assessments, Human Rights and Equity in Ocean Science", The International Journal of Marine and Coastal Law, Vol. 38, Issue 3, (2023), at 447-448.

3. "Beyond Borders: Why New 'High Seas' Treaty is Critical for the World", (2023), Available at: <https://news.un.org/en/story/2023/06/1137857>, Last Visited: 06/05/2024.

4. Marine Protected Areas (MPA).

افزایش تاب آوری زیست بوم های دریایی در برابر تغییرات اقلیمی و همچنین کاهش اثرات مخرب این پدیده ایفا کنند.^۱

این توافقنامه جدید، کشورهای عضو را ملزم می کند تا اثرات تجمعی^۲ بر تنوع زیستی دریایی را به طور جامع در نظر بگیرند. این اثرات شامل «پیامدهای تغییرات اقلیمی، اسیدی شدن اقیانوس ها و سایر پیامدهای مرتبط»^۳ می شود.^۴ علاوه بر این، توافقنامه بر ایجاد «انعطاف پذیری زیست بوم ها در برابر اثرات نامطلوب تغییرات اقلیمی و اسیدی شدن اقیانوس ها» تأکید می کند. همچنین حفظ و احیای «یکپارچگی زیست بوم از جمله خدمات چرخه کربن، که اقیانوس نقش آن را در تنظیم آب و هوا ایفا می کند»^۵ به عنوان رویکردی جامع برای حفاظت از تنوع زیستی دریایی در اعماق اقیانوس ها (مناطق دریایی فراتر از صلاحیت ملی) در نظر گرفته می شود.^۶

این توافقنامه از این جهت حائز اهمیت است که هیچ ابزار حقوقی بین المللی مرتبط با اقیانوس ها تاکنون به طور صریح و مستقیم به موضوع محیط زیست و تنوع زیستی دریایی در چارچوب حکمرانی اقیانوس ها نپرداخته بود.

یکی دیگر از مفاد مهم توافقنامه، چارچوب قانونی برای ارزیابی تأثیر زیست محیطی (بخش چهارم) است که به عنوان «فرآیندی برای شناسایی و ارزیابی تأثیرات بالقوه یک فعالیت به منظور آگاه سازی در تصمیم گیری» تعریف می شود.^۷ با توجه به اهداف کلی توافقنامه در مورد تغییرات آب و هوا، به احتمال زیاد تأثیرات مرتبط با تغییرات اقلیم باید در ارزیابی همه فعالیت های عمده برنامه ریزی شده در آب های آزاد گنجانده شود.

توافقنامه جدید فرصتی برای ادغام اقدامات مربوط به تغییرات اقلیمی با اقدامات منطقه محور برای حفاظت از زیست بوم های دریایی از جمله ایجاد مناطق حفاظت شده

1. Karim, M.S., Cheung, W.W.L., op.cit., at 2.

2. Cumulative Impacts.

3. The Consequences of Climate Change, Ocean Acidification and Related Impacts.

4. High Seas Treaty, Art. 1.

5. The Carbon Cycling Services That Underpin the Role of the Ocean in Climate.

6. High Seas Treaty, Art. 7.

7. High Seas Treaty, Art. 1- Part 4.

دریایی در اعماق آزاد اقیانوس‌ها فراهم می‌کند. به علاوه، این توافقنامه تعهدی قانونی برای در نظر گرفتن تغییرات اقلیمی در فرآیند ارزیابی اثرات زیست‌محیطی برای انواع فعالیت‌ها در مناطق حفاظت‌شده دریایی ایجاد می‌کند. این امر تضمین می‌کند که اثرات بالقوه تغییرات اقلیمی قبل از انجام هرگونه فعالیت به‌طور کامل بررسی و ارزیابی شود.

نکته دیگر حائز اهمیت در این کنوانسیون، نقش مهم و کلیدی فناوری است. این مهم، تجربه شکست‌خورده بخش سیزدهم کنوانسیون حقوق دریا ۱۹۸۲ را یادآور می‌شود. در کنوانسیون اخیر نیز بار اجرای بخش عمده‌ای از این کنوانسیون بر دوش انتقال فناوری و همکاری‌های علمی کشورهای توسعه‌یافته با دیگر کشورهاست، زیرا مناطق خارج از صلاحیت ملی بسیار گسترده بوده و دسترسی و بررسی آن‌ها تنها برای صاحبان سرمایه و فناوری امکان‌پذیر است. در واقع باید اذعان نمود که بدون تحقق این هدف، عملاً اجرای مشمر ثمر این کنوانسیون در هاله‌ای از ابهام قرار می‌گیرد.

باید خاطرنشان کرد در این کنوانسیون تعهدات کشورها در مبارزه با اقدامات و فعالیت‌های مخاطره‌آمیز نیز جایگاهی پیشگیرانه و مشارکتی داشته و عملاً برای برخورد با اقدامات مخاطره‌آمیز راهکاری ارائه نداده است.

در نهایت تا زمان نگارش این مقاله در ۲۹ سپتامبر ۲۰۲۴ تنها ۱۳ کشور از مجموع ۱۱۴ کشور امضاکننده این موافقت‌نامه آن را به تصویب رسانده‌اند و برای لازم‌الاجرا شدن آن به ۶۰ امضا نیاز است. اقدام اخیر بخش امور اقیانوس‌ها و حقوق دریاهای سازمان ملل در استخدام هماهنگ‌کننده^۱ برای ترویج این کنوانسیون قدمی مثبت ارزیابی می‌شود اما کافی نیست. این موضوع با توجه به حیاتی بودن وضعیت زیست‌محیطی زمین و سرعت بی‌سابقه نابودی محیط زیست دریایی و تغییرات اقلیمی، بسیار نگران‌کننده است.

بر اساس ماده ۲۵ کنوانسیون حقوق معاهدات وین ۱۹۶۹^۲ در صورتی که کشورهای مذاکره‌کننده شرایط اجرای موقت را مقرر نمایند، کنوانسیون می‌تواند پیش از لازم‌الاجرا

1. United Nations Careers, "Programme Coordinator (Promotion of a Better Understanding of the BBNJ Agreement)", (2024), Available at: <https://careers.un.org/jobSearch/Description/227142?language=en>, Last Visited: 06/05/2024.

۲. ۱- یک معاهده یا قسمتی از آن در صورتی قبل از لازم‌الاجرا شدن آن موقتاً اجرا خواهد شد که:

شدن توسط طرفین به اجرا در آید. در معاهده آب‌های آزاد ۲۰۲۳ علی‌رغم ضرورت، تمهیدی برای اجرای موقت اندیشیده نشده است؛ بر همین اساس مطابق بند (ب) ۱ ماده ۲۵ دولت‌های امضا کننده می‌توانند پروتکل و یا سندی جداگانه به این منظور تهیه نمایند.^۱ این امر به کمیسیون مقدماتی برای آماده شدن برای لازم‌الاجرا شدن معاهده آب‌های آزاد^۲ و آماده‌سازی برای تشکیل اولین جلسه کنفرانس طرف‌های موافقت‌نامه^۳ نیز کمک شایانی خواهد نمود.^۴

نتیجه‌گیری

اهمیت و نقش کلیدی اقیانوس‌ها در کاهش و آسیب‌دیدگی ناشی از تغییرات اقلیمی بر اندیشمندان این حوزه پوشیده نیست. علاوه بر کنوانسیون‌های حوزه اقلیم، کنوانسیون‌های حوزه حقوق دریا نیز در مقابله با تغییرات اقلیمی در اقیانوس‌ها ضعیف عمل نمودند. هدف از این پژوهش ارزیابی راه‌حل‌های حقوقی مبتنی بر اقیانوس برای مقابله با تغییرات اقلیمی در چارچوب کنوانسیون حقوق دریا ۱۹۸۲ و معاهده دریاهای آزاد بود. کنوانسیون ۱۹۸۲ به فراخور زمان خود به تغییرات اقلیمی نپرداخته اما بنا بر آنچه استدلال شد، این کنوانسیون ظرفیت‌های مناسبی برای تفسیر پویا و استفاده از دادرسی‌های بین‌المللی دارد و مبنای دو دعوای بین‌المللی که در دیوان بین‌المللی دریا و دیوان بین‌المللی دادگستری جریان دارد نیز هست.

الف- معاهده خود چنین امری را مقرر نماید یا

ب- کشورهای مذاکره کننده به طریق دیگری در این مورد توافق کرده باشند.

۱. هدایت‌الله فلسفی، *حقوق بین‌الملل معاهدات*، چاپ ۵ (تهران: فرهنگ نشر نو، ۱۳۹۳) ص ۲۶۴.

2. Preparatory Commission to prepare for the entry into force of the Agreement under the United Nations Convention on the Law of the Sea on the Conservation and Sustainable Use of Marine Biological Diversity of Areas beyond National Jurisdiction (BBNJ Agreement). See Also: <https://www.un.org/bbnjagreement/en/meetings/preparatory-commission/background>, Last Visited: 05/05/2024.

3. Conference of Parties, High Seas Treaty, Art. 47.

4 Resolution Adopted by the General Assembly on 24 April 2024, A/RES/78/272.

اساساً وارد کردن ایراد به این کنوانسیون به دلیل شرایط زمانی شکل‌گیری آن منطقی به نظر نمی‌رسد. همچنین با وجود گذشت بیش از ۴۰ سال از عمرش، به‌طور مناسبی پاسخگو بوده است.

سند بین‌المللی دیگر در این حوزه، توافقنامه آب‌های آزاد است که با تمرکز بر حفظ تنوع زیستی منحصر به فرد اقیانوس‌ها ایجاد شد. این کنوانسیون به‌طور صریح اما کمرنگ به تأثیرات تغییرات اقلیمی بر اقیانوس‌ها همچون اسیدی‌شدن، افزایش دما و افزایش سطح آب‌ها اشاره کرده است اما رویکرد اتخاذ شده در آن رویکردی نرم به شمار می‌رود. بسترها برای مقابله با تغییرات اقلیمی همچون شناسایی و ایجاد مناطق محافظت‌شده دریایی و ارزیابی اثرات زیست‌محیطی در آن ایجاد شده اما حرفی از تعهدات برای مقابله با آن به میان نیامده است. چالش بزرگ انتقال سرمایه و فناوری همچنان در این کنوانسیون پابرجاست و برخلاف سرعت بالای تغییرات اقلیمی، پذیرش و اجرای این کنوانسیون بسیار زمان‌بر است.

نویسندگان معتقدند رویکرد اتخاذ شده برای استفاده از ظرفیت‌های کنوانسیون حقوق دریا ۱۹۸۲ در مسیر درست خود پیش می‌رود اما معاهده آب‌های آزاد، آینده‌ای نگران‌کننده در پیش‌روی خود برای بقا و کارآمدی دارد. به نظر می‌رسد برگزاری جلسه با امضاکنندگان برای ایجاد یک ضمیمه در راستای اجرای موقت این کنوانسیون پیش از لازم‌الاجرا شدن بتواند گام مؤثری برای مبارزه با زمان باشد.

تعارض منافع

تعارض منافع نداریم.

ORCID

Nastaran Sadeghi

Gandomabad

Ali Mashhadi

<https://orcid.org/0009-0007-5291-4882>

<https://orcid.org/0000-0001-8439-1384>

منابع

کتاب‌ها

- حسینی آزاد، سیدعلی، *حقوق بین‌الملل محیط زیست دریایی*، چاپ ۱ (تهران: انتشارات گنج دانش، ۱۴۰۲).
- محمودی، محمدباقر و عادل محمدی، *جایگاه اصول حقوق بین‌الملل در برابر تغییرات اقلیمی در جامعه جهانی*، چاپ ۱ (تهران: انتشارات خرسندی، ۱۳۹۶).
- شاو، ملکم، *حقوق بین‌الملل محیط زیست*، ترجمه علی مشهدی و حسن خسروشاهی، چاپ ۲ (تهران: انتشارات خرسندی، ۱۳۹۳).
- فلسفی، هدایت‌الله، *حقوق بین‌الملل معاهدات*، چاپ ۵ (تهران: فرهنگ نشر نو، ۱۳۹۳).

مقاله‌ها

- حبیبی، همایون و هاجر راعی دهقی، «تغییرات اقلیمی و تغییرات خطوط مبدا کشورهای ساحلی؛ راهکارها و چالش‌ها»، *فصلنامه علوم محیطی*، دوره ۱۸، شماره ۳، (۱۳۹۹).
- سلیمی ترکمانی، حجت، «از مسئولیت حقوقی دولت‌ها تا مسئولیت اخلاقی آنها در زمینه مقابله با تغییرات آب و هوایی»، *مجله مطالعات حقوقی دانشگاه شیراز*، دوره ۱۰، شماره ۲، (۱۳۹۷).
- آجلی لاهیجی، مهشید و مهناز رشیدی، «رویکرد ایتلوس نسبت به حفاظت از محیط زیست دریایی در اقلیم در حال تغییر»، *انجمن ایرانی مطالعات سازمان ملل متحد*، تالار گفتگوی تخصصی حقوقی و سیاسی بین‌المللی، (۱۴۰۳)، قابل دسترسی در: <https://unstudies.ir/iauns-forum>.

References

Books

- Green, Shelby D, "Adaption to Climate Change at the Subnational Level", In Karl S. Coplan et al., (Eds.), *Climate Change Law an Introduction*, (Northampton: Edward Elgar Publishing, 2021).

- Jakobsen, Ingvild Ulrikke et al., “The Law of the Sea as Part of the Climate-Change Regime Complex”, In Elise, Johansen, et al., (Eds.), *The Law of the Sea and Climate Change Solutions and Constraints* (Londen: Cambridge University Press, 2021).
- Johansen, Elise, “The Role of the Oceans in Regulating the Earth’s Climate Legal Perspectives”, In Elise, Johansen, et al., (Eds.), *The Law of the Sea and Climate Change Solutions and Constraints* (Londen: Cambridge University Press, 2021).
- Prip, Christian, “Integrating Climate Change in the Governance of Areas beyond National Jurisdiction”, In Elise, Johansen, et al., (Eds.), *The Law of the Sea and Climate Change Solutions and Constraints*, (Londen: Cambridge University Press, 2021).
- Roberts, Hayley, “Climate Change and the Law of the Sea Convention”, In Trevor M. Letcher (Ed.), *Living with Climate Change* (Netherlands: Elsevier, 2023).
- Scott, Karen N, The BBNJ Agreement: Strengthening the OceansClimate Nexus. In James Kraska et al., *Peaceful Maritime Engagement in East Asia and the Pacific Region* (Leiden: Koninklijke Brill NV, 2022).
- Vidas, Davor et al., “Climate Change and the Anthropocene Implications for the Development of the Law of the Sea”, In Elise, Johansen, et al., (Eds.), *The Law of the Sea and Climate Change Solutions and Constraints* (Londen: Cambridge University Press, 2021).
- Voigt, Christina, “Oceans and Climate Change Implications for UNCLOS and the UN Climate Regime”, In Froukje Maria Platjouw & Alla Pozdnakova (Eds.), *The Environmental Rule of Law for Oceans Designing Legal Solutions* (Londen: Cambridge University Press, 2023).

Articles

- Boyle, Alan, “Law of the Sea Perspectives on Climate Change”, *The International Journal of Marine and Coastal Law*, Issue 27, No. 4, (2012).

- Doelle, Meinhard, “Climate Change and the Use of the Dispute Settlement Regime of the Law of the Sea Convention”, *Ocean Development & International Law*, Issue 37, No. 3-4, (2006).
- Gallo, Natalya D; Victor, David G & Lisa A. Levin, “Ocean Commitments under the Paris Agreement”, *Nature Climate Change*, Issue 7, No. 11 (2017).
- Karim, Md Saiful & Cheung, William W. L, “The New UN High Seas Marine Biodiversity Agreement May also Facilitate Climate Action: A Cautiously Optimistic View”, *npjClim. Action*, Issue. 3, No. 8, (2024).
- Lennan, Mitchell et al., “Ocean-based Climate Action and Human Rights Implications under the International Climate Change Regime”, *The International Journal of Marine and Coastal Law*, Vol. 38, Issue 3, (2023).
- McQuaid, Kirsty et al., “Addressing the Ocean-Climate Nexus in the BBNJ Agreement: Strategic Environmental Assessments, Human Rights and Equity in Ocean Science”, *The International Journal of Marine and Coastal Law*, Vol. 38, Issue 3, (2023).
- Watson, Sarah M, “Greenhouse Gas Emissions from Offshore Oil and Gas Activities—Relevance of the Paris Agreement, Law of the Sea, and Regional Seas Programmes”, *Ocean & Coastal Management*, No. 185, (2020).

Thesis

- Klerk, Bastiaan, *Climate Change Obligations under the Law of the Sea: Interpreting UNCLOS in light of the Paris Agreement*, Master's Thesis, University of Oslo, Norway, (2021).

Note

- Bleuenn, Guilloux & Schumm, Romain, *Which International Law for Ocean and Climate?*, *Ocean & Climate Platform Scientific Notes*, No 2. (2016).

Documents

- Intergovernmental Conference on Marine Biodiversity of Areas Beyond National Jurisdiction /or High Seas Treaty 2023.
- Kyoto Protocol on the United Nations Framework Convention on Climate Change 1997.
- Paris Agreement 2015.
- The General Assembly Resolution A/RES/78/272.
- United Nation Convention on the Law of the Sea 1982.
- United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC).
- Request for an Advisory Opinion Submitted by the Commission of Small Island States on Climate Change and International Law, International Tribunal for the Law of the Sea, 2024.
- The General Assembly Resolution No. 43/53, Protection of global climate for present and future generations of mankind : resolution/Adopted at the 70th plenary meeting, 6 Dec. 1980. A/RES/43/53.
- The General Assembly Resolution No. 44/207, Protection of global climate for present and future generations of mankind : resolution/ Adopted at the 85th plenary meeting, 22 Dec. 1989. A/RES/44/207.

In Persian

Books

- Falsafi, Hedayat Allah, *The International Law of Treaties*, 5th ed. (Tehran: Farhang Nashre No Publication, 2014). [In Persian]
- Hosseini Azad, Seyed Ali, *International Marine Environmental Law*, 1st ed. (Tehran: Entesharat Ganje Danesh, 2023). [In Persian]

- Malcolm, Shaw, *International Environment Law*, Translated by: Ali Mashhadi & Hasan Khosroshahi, 2nd ed. (Tehran: Entesharat Khorsandy, 2014). [In Persian]
- Mahmoudi, Mohammad Bagher & Mohammadi, Adel, *The Status of International Law Principles against Climate Change in the Global Community*, 1st ed. (Tehran: Entesharat Khorsandy, 2017). [In Persian]

Articles

- Habibi, Homayoun & Raei Dehaghi, Hajar, "Climate Change and Changes in the Baseline of Coastline Countries: Solutions and Challenges", *Environmental Sciences*, Vol. 18, No. 3, (2020). [In Persian]
- Salimi Turkamani, Hojjat, "From Legal Responsibility of States to Their Ethical Responsibility in the Context of Climate Change", *Journal of Legal Studies*, Vol. 10, No. 28, (2018). [In Persian]

Note

- Ajeli Lahiji, Mahshid & Mahnaz Rashidi, "The ITALOS Approach to Protecting the Marine Environment in a Changing Climate", (2024), Iranian Association for United Nations Studies, International Professional and Political Law Forum, available at: <https://unstudies.ir/iauns-forum>. [In Persian]

استناد به این مقاله: صادقی گندم آباد، نسترن و مشهدی، علی، «جایگاه اقیانوس در مقابله با تغییرات اقلیمی در چارچوب کنوانسیون ۱۹۸۲ حقوق دریا و معاهده ۲۰۲۳ آب‌های آزاد»، پژوهش حقوق عمومی، دوره ۲۸، شماره ۹۱، (۱۴۰۵)، ۱-۲۸.

Doi: 10.22054/QJPL.2025.82507.3048

The Quarterly Journal of Public Law Research is Licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial 4.0 International License